

СТРУКА (назив):	Све струке				
ЗАНИМАЊЕ (назив):	Сва занимања				
ПРЕДМЕТ (назив):	ЕТИКА (за III разреде средњих школа)				
Опис (предмета):	Општообразовни – изборни обавезни предмет				
Моду:	Основни појмови и дилеме				
Датум:	27.06.2019.	Шифра:		Редни број:	01
Сврха					
<p>У етици образовну сврху није могуће одвојити од васпитне. Акцент је на практичном знању које се претвара у дјеловање и постаје пракса рјешавања проблема свакодневног живота. Ученицима се не нуде готова рјешења него се код њих развија критичка морална свијест о властитим и туђим поступцима. Сврха овог модула је да оспособи ученике да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - кроз изучавање етике као филозофске дисциплине упознају предметно поље и дисциплине филозофије, предмет и методе етике, основне етичке појмове, објективне и субјективне елементе морала; - разумију морално суђење и морални проблем, препознају повезаност филозофије са свакодневним животом у заједници повезивањем апстрактних принципа са конкретним ситуацијама; - изграде властити став према класичним моралним дилемама; - стекну поштовање према фундаменталним људским вриједностима (правда, слобода, толеранција, мир, достојанство) и да на њима базирају своје морално дјеловање. 					
Специјални захтјеви / Предуслови					
<p>Према свом статусу наставни предмет Етика је обавезни-изборни предмет, који се изучава у 3. и 4. години школовања, са једним часом седмично. У складу с тим, изучавање овог модула на захтијева специјалне предуслове.</p>					
Циљеви:					
<p>Етика је тренутно у савременој литератури најтемељније дискутована и највише развијана област филозофије. Пошто се ученици први пут сусрећу са овом дисциплином, њу неће бити могуће приказати у цјелокупном обиму и пуноћи њених сложених садржаја. При дефинисању циљева предмета Етике задовољићемо се прегледом основних етичких појмова и дилема, те најрелевантнијих нормативно-етичких теорија. Тако ће ученик стећи довољно знања да самостално промишља морална питања и стане на пут усавршавања моралног карактера.</p> <p>Општи циљеви модула огледају се у томе да ученици:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвоје знања о фундаменталним етичким појмовима и проблемима; • разликују специфичност етике од других научних поља који се такође баве људским дјеловањем (антропологија, политикологија, право, социологија); • конкретну моралну дилему објасне етичком терминологијом; • развију свијест о властитим моралним увјерењима као и о различитим вриједносним ставовима других; • развију критичност, самокритичност, толерантност, одговорност, солидарност, ненасилну комуникацију, те поштовање универзалних људских вриједности; • уоче посљедице по човјека и планету које доноси научно-технолошки напредак, како позитивне, тако и негативне; • постану свјесни одговорности и дужности које имају према својим колегама, ближњим и 					

друштвеном окружењу те подстичу вољу ученика на морално дјеловање и усавршавање.	
Јединице:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Етика као филозофска дисциплина 2. Основни етички појмови 3. Примијењена етика 4. Слободна тема 	
Резултати учења/исходи	Смјернице за наставнике
<p>1. ЕТИКА КАО ФИЛОЗОФСКА ДИСЦИПЛИНА</p> <p>1.1. Увођење у филозофију Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - објасне појам и предмет филозофије - идентификују изворе филозофског мишљења - наведу и образложе предмет бављења значајнијих филозофских дисциплина - дискутују о важности етике као практичне филозофске дисциплине. <p>1.2. Предмет етике Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - етимолошки одреде поријекло и значење ријечи етика - дефинишу предмет бављења етике - уоче разлику између етике и других наука које се баве људским дјеловањем - утврде однос етике према другим филозофским и научним областима. <p>1.3. Задаци и методе етике Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - образложе зашто изучавати етику, односно због чега дјеловати морално - дефинишу појам методе - уоче шта сачињава валидан аргумент етичког мишљења - објасне дијалектичку методу - објасне картазијанску методу. 	<p>На часу је потребно комбиновати различите методе и облике рада. Због тога наставници треба да владају репертоаром различитих наставних метода. Потребно је редуковати традиционално и фронтално излагање наставника. Акцент ставити на интерактивну наставу и развијање критичког мишљења ученика кроз индивидуални рад, тимски и групни рад: кооперативно учење кроз интеракцију, учење према моделу, активно искуствено учење, рјешавање проблема. Три су основна елемента критичког мишљења: размишљање (концептуализација, анализа-синтеза, евалуација), размјена (комуникација, опсервација других погледа, преиспитивање и упоређивање), презентација (изградња и аргументована одбрана властитог става, самопоуздање и свијест о вриједности властитих идеја, мотив за дјеловање). Критичко мишљење у настави развија се путем ЕРР стратегије (евокација, разумијевање, рефлексација) користећи различите методе и технике попут:</p> <ul style="list-style-type: none"> - скандалон, - проблематизација, - актуализација; - усмено излагање са коришћењем табле, по могућности електронске презентације,
<p>2. ОСНОВНИ ЕТИЧКИ ПОЈМОВИ</p> <p>2.1. Одређење морала Ученици ће бити у могућности да:</p>	

- дефинишу појам морала
- образложе појмове морализма и аморализма
- наведу основне ставове филозофске позиције моралног апсолутизма
- наведу основне ставове филозофске позиције моралног релативизма.

2.2. Моралне норме

Ученици ће бити у могућности да:

- дефинишу појам норме
- направе класификују различите врсте друштвених норми
- наведу основне елементе пранорме првобитне друштвене заједнице
- уоче сличности и разлике између моралних и обичајних норми
- уоче сличности и разлике између моралних и правних норми
- уоче сличности и разлике између моралних и религијских норми.

2.3. Моралне вриједности

Ученици ће бити у могућности да:

- дефинишу појам вриједности
- класификују различите врсте вриједности
- одреде појам и предмет аксиологије као филозофије вриједности
- идентификују добро/зло као категорију и врховну етичку вриједности.

2.4. Морални карактер

Ученици ће бити у могућности да:

- дефинишу појам личности
- дефинишу појам карактера
- објасне појмове свијести и савјети
- објасне појмове стида, кајања и гриже савјести
- интерпретирају Фројдову психоаналитичку теорију личности/карактера.

2.5. Проблем слободне воље

- разговор (катехетички, мајеутички, хеуристички) остварен на различите начине (олуја идеја, групном дискусијом, учеником звијездом),
- сњевна грудва, слагалица, вртешка,
- рад на изворном тексту
- студија (анализа) случаја;
- дебата
- развојни разговор (питање – одговор – констатација)
- метода писаног рада,
- квиз знања и групно креирање мапе ума.

Наставу учинити занимљивом коришћењем актуелних примјера моралних дилема из свакодневног живота заједнице (дневна штампа, телевизија, филм). Из истог разлога избјегавати на часу диктирање – потребне материјале доставити ученицима одштампане.

Због природе предмета, при упознавању ученика с новим садржајем, наставник не би смио упасти у замку да излаже и намеће своју етичку позицију ученицима. Сваком моралном проблему и етичком правцу треба прићи подједнако објективно и критички. Разлике моралних погледа треба подстицати а не сузбијати. На ученику је да слободно искористи те информације и самостално примјењујући етичку аргументацију формира властити морални суд.

Од изузетне је важности показати ученицима да су питања и садржаји којим се етика бави, иако понекад потиче из далеке прошлости, потпуно смислени и крајње корисни у рјешавању

<p>Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - процјене слободу као антрополошку претпоставку моралности - образложе појмове аутономије и хетерономије - изнесу основне поставке филозофске позиције детерминизма - изнесу основне поставке филозофске позиције индетерминизма. <p>2.6. Морално суђење</p> <p>Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - одреде појам моралне дилеме и моралне контроверзе - образложе појам моралне заслуге - образложе појам моралне санкције - наведу и личним примјером илуструју различите врсте моралних одлука. 	<p>проблема савременог човјека.</p> <p>Програмом је предвиђена и слободна тема, што даје могућност наставницима да у договору са ученицима бирају садржај којим ће се бавити, самим тим да креирају исходе учења којим ће тежити. Овим ученици постају равноправни партнери у креирању програма. Док се самом наставнику оставља слободан простора за обрађивање тема од личног интересовања.</p>
--	---

3. ПРИМИЈЕЊЕНА ЕТИКА

3.1. Абортус и еутаназија

Ученици ће бити у могућности да:

- препознају моралну контроверзу двије дијаметрално супротне позиције абортуса („за живот“ vs „за избор“)
- дефинишу појам еутаназије и наведу различите врсте еутаназије (добровољна, недобровољна, пасивна и активна)
- образложе хоспици и палијативну његу као савремену алтернативе еутаназији
- изграде и аргументовано одбране властити став по питању абортуса и еутаназије .

3.2. Генетски инжењеринг

Ученици ће бити оспособљени да:

- дефинишу термине биоинжењеринг и еугеника
- уоче сличности али и разлике између генске терапије и генетског побољшања
- образложе основне разлоге аморалности клонирања човјека
- тумаче позитивну наду и негативне опасности које нуди ГМО (генетски модификована исхрана).

3.3. Еколошка криза

Ученици ће бити оспособљени да:

- разумију савремене еколошке изазове загађења ваздуха, климатске промјене, очување флоре и фауне
- појасне разлику између антропоцентричног и биоцентричног приступа еколошким проблемима
- интерпретирају Сингерову идеју ослобођења животиња
- укажу на нашу одговорност према будућим генерацијама и промовишу основну норму еколошке етике: чувај живот!

3.4. Зависност – дрога и алкохол

Ученици ће бити оспособљен да:

- спознају здравље као вриједност и уоче моралну потребу његовог очувања
- образложе проблем зависности као губитка слободе и достојанства личности
- наведу различите врсте зависности и степене зависности

- препознају сигнале зависности код себе и код других
- одбране етичку норму избјегавања као најбољег начина борбе против зависности.

3.5. Сексуална етика

Ученици ће бити оспособљени да:

- разумију комплексност хумане сексуалности
- објасне појам промискуитета
- препознају аморалност сексуалне перверзије
- образложе појам сексуалног узнемиравања
- изграде и одбране властиту позицију о сексуалној етици.

3.6. Професионална етика

Ученици ће бити оспособљени да:

- разликују појмове професије, занимања и позива
- препознају значај професионалне одговорности и професионалног угледа
- објасни појмове мито и корупција
- објасне појам колегијалности
- наведу позитивне колегијалне особине, дају примјер из властитог искуства
- наведу негативне колегијалне особине, дају примјер из властитог искуства
- препознају значај моралног кодекса професије
- за практично морално дјеловање на радном мјесту.

4. СЛОБОДНА ТЕМА

Према избору наставника и ученика.

Интеграција

Због ширине свог предметног поља Етика има добру корелацију са другим наставним предметима. Зато би било корисно, уколико је то могуће, да у фази планирања рада наставник у разговору са колегама повеже теме усаглашавањем времена и начина реализације наставе.

Филозофија: с обзиром да је ријеч о једној од филозофских дисциплина, предмет изучавања Етике је у потпуној корелацији са предметом изучавања Филозофије.

Социологија (Грађанско образовање; Култура религија; Демократија и људска права): грађанско друштво, друштвени уговор, изградња личног и националног идентитета, људска права, човјек као друштвено биће, важност демократског политичког система, глобализација, економски развој и сиромаштво, социјална патологија, мултикултурност и секуларизација, друштвена улога религије, функције и елементи религије, обичаји и традиција, родна равноправност.

Психологија: конфликти и фрустрације, мотивације и емоције, социјализација личности,

интерперсонална комуникација, теорије личности, социјална психологија, развојна психологија, психологија рада.

Историја: устанци и револуције, свјетски ратови, развој друштвено-економских формација, покрети ослобођења и равноправности.

Комуникологија: ненасилно рјешавање конфликта, активно слушање и јасно изражавање, бонтон.

Српски језик и књижевност: бајке и басне као моралне поуке, значај књижевних дјела за васпитање цјеловите личности, важност епике и трагике (Антигона, Едип, Илијада, Одисеја, Еп о Гилгамешу), Горски вијенац, Гетов Фауст, Дантеова Божанствена комедија, Ками Странац и Куга, Хесе Степски вук/Игра стаклених перли, Достојевски Злочин и казна/ Браћа Карамазов, Толстој Рат и мир.

Биологија: генетика и генетски инжењеринг, значај заштите екосистема.

Географија: природни ресурси, геодиверзитет и биодиверзитет, глобално затопљење, загађење природе, ефекат стаклене баште, Малтус демографска пренасељеност.

Извори

На наредном списку наведена је корисна литература коју наставници могу консултовати:

1. Темков, Крил. *Добаро, боље, најбоље (етика за младе)*, Ниш: Бонес, 2003.
2. Перовић, Миленко. *Увод у етику*, Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине, 2003.
3. Макинтарјер, Аластер. *Кратка историја етике*, Београд: Плато, 2000.
4. Ђукић, Остоја; Стојановић, Горан. *Морална филозофија (хрстоматија морално етичких текстова)*, Бања Лука: Филозофски факултет, 2014.

Оцјењивање

Оцјењивање треба да буде континуирано током школске године, обављено јавно и са образложењем онога што је ученик добро урадио, али и онога што треба да буде боље, као и грешака које је евентуално направио. Оцјењивање треба да служи као показатељ успјешности остваривања исхода дефинисаних наставним програмом, како наставнику, тако и самом ученику. Оцјена треба да буде у служби даљег развоја ученика и не треба је посматрати као казну или награду. Потребно је оцјењивати различите активности ученика, како би се мотивисали за интерактивно учешће у настави и добили повратну информацију о успјешности свога рада. Приликом оцјењивања постигнућа ученика акценат ставити на квалитет знања користећи се Блумовом таксономијом класификације исхода учења:

1. Знање – ученик идентификује, присјећа се, набраја, цитира, дефинише;
2. Разумијевање – схвата главне идеје, интерпретира их разумљиво, схвата узрок и посљедице;
3. Примјена – користи знање и рјешава нове проблеме, примјењује принципе у рјешавању дилема, демонстрира;
4. Анализа – уочава битно, разлаже цјелину на дјелове, упоређује и класификује;
5. Синтеза – модификује, интегрише, резимира, повезује различите области и појмове, уочава дубље проблеме;
6. Евалуација – тестира, предлаже, утврђује ваљаност позиције на основу критеријума, уочава некохерентности, аргументује властито вриједносно суђење.

Писмена провјера знања није адекватан начин испитивања етике. Уколико се провјера знања обавља писмено пожељно је да то буде са питањима отвореног типа. Таква питања представљају задатке са виших нивоа Блумове таксономије и дају могућност веће оцјене за ученика. Уколико се испитује познавање елементарнијих чињеница као предуслова за аналитичко и критичко мишљење, може се такође искористити петнаестоминутни тест затвореног типа.

Одговарајући облик испитивања етике је усмени испит праћен континуирано током школске године кроз дијалог и наставне активности, а не традиционалним прозивањем и одговарањем испред табле. Овим се ставља нагласак на процес долажења до знања и развијање способности, а не само на пуне чињенице. Усмена питања треба да буду кратка и јасна, да захтијевају промишљање а не набрајање чињеница. Ученик би требао да препозна апстрактно у личном искуству, повезује различите појмове, стекне властити став и аргументовано га одбрани. Због тога је важно да наставник створи угодну и приступачну климу, како би са учеником могао остварити „филозофски дијалог“. Писање реферата одговарајући је облик оцјењивања етике пошто директно демонстрира процес самосталног и критичког мишљења ученика у дијалогу са заданом темом. Наравно потребно је претходно ученике укратко припремити за писање реферата. Објаснити им структуру (увод, главни дио, закључак), врсте реферата (аналитички, компаративни, аргументацијски и сл.) као и критеријуме по којима ће реферати бити оцјењивани (поштовање форме, стил писања, поткријепљеност аргумената, проблем плагијата). Такође, учениково излагање написаног реферата пред групом колега треба додатно наградити.

Наставник мора бити свјестан грешака оцјењивања (хало ефекат, средња оцјена, погрешан контраст, лична фрустрација). Треба се потруди да их умањи и у што већој мјери уклони из своје праксе.